

результативності й інтересу є методи і прийоми, які майбутні вчителі зможуть використати у власній практиці, адаптувавши їх для учнів початкової школи. Наприклад, такими є прийоми розвитку креативного і критичного мислення, як-от: інтелектуальні ігри “Правда/брехня”, “Питання/ відповіді”, “Знайди і виправ неточності”, “Поєднай і розмежуй” або “Дешифруй текст”, які можна проводити усно, але краще за заздалегідь підготовленими картками, виготовленими самими ж студентами; мозковий штурм і скринька ідей, проекти і малюнкові схеми. За нашими спостереженнями, студенти також охоче й активно долучаються до роботи, творчо й критично осмислюють матеріал, застосовують різні варіанти подачі того самого змісту, коли усвідомлюють,

насамперед, професійну зорієнтованість теоретичного матеріалу чи практичного завдання.

Оскільки сучасний світ уже чи не повністю занурився в Інтернет і різного типу соціальні мережі, не можна не використовувати новітні можливості, адже огріхи і “гріхи” мовного оформлення (орфографічного, пунктуаційного, граматичного і стилістичного) повідомлень і вишукувати не потрібно. Студенти охоче знаходять такі деформовані тексти, діляться ними і правлять недоліки.

Отож пошуки нових цікавих та ефективних засобів і способів навчання, удосконалення уже відомих – процес безперервний, творчий, вимога часу і суспільства, нових потреб викладачів і студентів.

Лілія ОВДІЧУК

ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКА У КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У сучасному перенасиченому інформацією світі, в суспільстві, що переживає перманентний процес діджиталізації, майбутній учитель української мови та літератури має бути озброєний сучасними інноваційними методиками, інформаційно-комунікаційними технологіями, критичним та системним мисленням, особистісними цінностями, і, безумовно, фактичними знаннями та навичками з предметів циклу загальної та фахової підготовки, зокрема з історико-літературних курсів.

Відповідно до запитів та викликів сучасного життя в освітньо-професійній програмі за спеціальністю 014 Середня освіта (Українська мова та література) серед загальних компетентностей виокремлено “Здатність до самовдосконалення та саморозвитку”, серед фахових – “Здатність критично осмислювати нові художні тенденції, використовувати фахові знання з літератури, уміння й навички в галузі порівняльного літературознавства для аналізу літературного процесу” та “Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту”, а одним із ключових програмних результатів навчання визначено таке: “Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань” [5]. У цьому контексті варто виокремити інтеграційно-літературознавчу компетентність майбутнього учителя-словесника, оскільки її формування на сьогодні є важливою умовою забезпечення повноцінної фахової підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література).

Літературознавчий аспект фахової підготовки майбутніх вчителів української мови та літератури був у фокусі уваги Л. Базиль, Н. Волошиної,

А. Градовського, Г. Клочека, С. Жили, Н. Романишиної, О. Семенов, А. Ситченка, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін., проте дослідження, яке б розкривало проблеми застосування інтеграційного підходу у літературознавчій освіті бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та література) не було. Частково це питання розкрили в окремих статтях Л. Базиль, О. Куцевол, Н. Романишина. Біографія письменника та особливості її вивчення у процесі фахової підготовки майбутніх учителів української мови та літератури на засадах інтеграції не були предметом спеціального дослідження, проте окремі аспекти проблеми було розкрито у дисертаційному дослідженні Г. Островської.

Мета пропонованого дослідження полягає у з’ясуванні особливостей інтеграційного вивчення біографії письменника у процесі літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

“Під змістом інтегративного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів у вищій школі слід розуміти єдність процесів інтеграції змісту, форм та методів навчання і процесу взаємодії суб’єктів викладання та учіння при домінуючому значенні процесу інтеграції змісту” [2, с. 178–179].

Під час вивчення історико-літературних курсів студенти ознайомлюються з біографією письменників, чия творчість репрезентує той чи інший історико-літературний період. Найдоцільніше опрацьовувати життєпис за допомогою першоджерел: спогадів, листів, щоденників, автобіографій із застосуванням технології критичного мислення на інтеграційній основі.

Апробація авторської методики викладання біографії письменника відбувалася в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем’янука. Основним

методичним стрижнем вивчення життєпису митця є інтеграція змістова (внутрішньо- і зовнішньо предметна) та діяльнісна.

У цій статті репрезентовано опрацювання монографічної теми “Василь Стус як особистість”, яка вивчається на 4 курсі у контексті історії української літератури другої половини ХХ ст. В електронній медіатеці “Письменник як особистість”, яка сформована авторкою дослідження на Googl-диску, розміщено мультимедійну презентацію “Василь Стус як особистість” [4]. Основним змістовим матеріалом є уривки з першоджерел (листів, спогадів про письменника, мемуарів самого митця, щоденникових записів) та фотопортрети Стуса, дружини, друзів, а також документи, які засвідчують важливі життєві події, фото книг (виданих творів), ілюстрації до творів тощо. Методику роботи з мультимедійною презентацією “Василь Стус як особистість” детально розкрито в авторській статті [3].

Перегляд ММП (мультимедійної презентації) відбувається із застосуванням алгоритму, який передбачає різні аспекти інтеграційного вивчення життєпису митця. Історичний аспект розглянуто через дату народження і смерті, оскільки між датами – життя людини і відрізок історії: суспільно-політичні, культурно-мистецькі події. Василь Стус жив у добу панування радянської влади в Україні. Оскільки він зробив екзистенційний вибір і став на шлях опору режиму, то це відобразилося на його життєвій долі (тюрма, заслання, протестні голодування і смерть у таборі). Психологічний, світоглядно-філософський та соціальний аспекти розкрито на слайдах “Родовід”. Освіту В. Стуса розкрито через соціально-культурний та моральний аспект. Адже рівень освіченості виявляється через підхід до навчання: самоосвіту й самовдосконалення. За спогадами сучасників, зокрема Зінаїди Кононученко (однокурсниця по Донецькому педагогічному інституту) “Він був наймолодшим у нашій групі. Поступав як медаліст – без екзаменів. Скромний, з учнівським портфелем, найпершим з’являвся в аудиторії № 38, сідав за першу парту і відкривав якийсь підручник. У нього в портфелі завжди було що читати: Кант, Ніцше, Монтень, Фейєрбах ... Ми тільки очима кліпали.

Самотужки вивчив латинську мову. Добре знав німецьку. Я бачила, як він читав Гейне в оригіналі, без словника. І на лекціях з німецької мови перекладав текст без словника, читав з листа”. Але відповідав тільки українською мовою...” [1, с. 13].

Сферу діяльності опрацьовуємо за допомогою запитань: Чи працював за фахом, який здобував під час навчання? Як проявив себе у різних сферах діяльності? Як цьому сприяла освіта? Яку роботу, окрім творчої, виконував Стус? Високоосвічений філолог, поет, якого визнали ще сучасники одним з найкращих поетів України і світу, якого номінували на Нобелівську премію, працює на шахті, перебивається різноробочим. Чому? Як це характеризує країну, владу, де він жив?

Наступний чинник, який характеризує особистість, це вдача і характер. Найбільш доцільним є психологічний

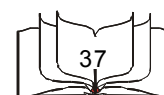
аспект розгляду. У процесі опрацювання з’ясується, які риси характеру і вдачі визначальні, які з них допомогли досягнути значних успіхів в освіті, перекладацькій та літературній сферах, а які спонукали на шлях боротьби й опору? Зі спогадів постає натура двоїста: яким був справжній Стус, на ваш погляд? Культурно-мистецький аспект розкриває обдарування, естетичні уподобання та захоплення митця. Із тих фактів, яке хобі мав, як відпочивав, можна зробити висновок, чи залежить світ уподобань людини від рівня її освіти, оточення, характеру і вдачі. Захоплення у Стуса були різнобічні: класична музика, спорт, шахи.

Через оточення (сім’я, друзі, колеги, наставники, відомі сучасники) досліджуємо психологічний та моральний аспекти впливу на особистість. Із матеріалів, які представлені в мультимедійній презентації, випливає, що Василь Стус перебував у колі шістдесятників, мав кохану дружину, сина, у таборі дружив з такими ж як сам протестантами, митцями, інтелектуалами. Із першоджерел можна з’ясувати характер цих стосунків, ставлення, взаємовпливи.

Світогляд Василя Семеновича розглядаємо через філософський аспект: які погляди мав на світ, на людське життя, його смисл, на релігію, на національне питання. Про це йдеться у листах письменника, спогадах про нього.

Таким чином, на основі перегляду мультимедійної презентації за допомогою запитань (алгоритмічних кроків) репрезентуємо особистість одного з найяскравіших представників національної історії, культури, літератури другої половини ХХ століття. У процесі розгляду актуалізуємо знання студентів з філософії (світогляд), психології (особистість, характер, вдача), історії (період, коли випало жити письменникові), тобто застосовуємо зовнішньопредметну інтеграцію. Інтеграція на діяльнісному рівні відбувається шляхом застосування стратегій критичного мислення (“тонкі” і “товсті” запитання) у процесі опрацювання ММП, а також під час узагальнення сприйнятого матеріалу. Зокрема, це “товсті” запитання: Що передувало формуванню особистості? Які чинники найбільше спричинилися до цього? Яка взаємозалежність освіти й сфери діяльності? Завдяки чому (кому) сформувалася така видатна особистість? Чи сприяли цьому вдача, характер? Чи є взаємозалежність між сферою діяльності письменника й рівнем його освіченості? Як залежить світогляд від рівня освіти й оточення?

Узагальнювальні питання мають особистісно зорієнтований характер: Які риси характеру письменника вам імпонують, а які навпаки – викликають подив, роздратування, незрозуміння? Як оцінюєте екзистенційний вибір Стуса – шлях боротьби, а не творчості? Хто з оточення Василя Стуса вам імпонує найбільше і чому? Які світоглядні позиції письменника вам близькі? Напишіть есе “Василь Стус моїми очима” або “Василь Стус як особистість у моєму сприйнятті”. Творча робота дає підстави стверджувати, що під час інтеграційного

вивчення біографії письменника на основі мемуарних та епістолярних текстів можливо розкрити якнайповніше розкрити особистість письменника та формувати загальні, предметні компетентності й важливі індивідуальні риси майбутніх педагогів у їх комплексному поєднанні.

Таким чином, міждисциплінарна інтеграція на рівні змісту та на діяльнісному рівні через алгоритмічний перегляд ММП є засобом формування у студентів навичок критичного

читання першоджерел, глибокого осмислення чинників, які сприяли самореалізації, самоствердженню особистості письменника, розуміння значення такої постаті в контексті культурної пам'яті української нації. Різномасштабне вивчення біографії письменника у поєднанні з історією, культурологією, психологією, філософією, мистецтвом сприяє формуванню інтеграційно-літературознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови та літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Не відлюбив свою тривогу ранню ... Василь Стус – поет і людина: Спогади, статті, листи, поезії. Упоряд. Орач (Комар) Ю. К.: Радянський письменник, 1993. 400 с.
2. Нічишина В. В. Про науково-теоретичні засади підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів на основі інтегративного підходу. *Наукові записки*. Сер. Пед. науки. Кіровоград, 2014. № 134. С. 178–182.
3. Овдійчук Л. М. Василь Стус як особистість: вивчення життєпису митця на основі критичного осмислення мемуарів, листів, документів. *Українська мова та література у школі*. 2018. № 2. С. 19–25.
4. Овдійчук Л. М. Василь Стус як особистість. Взято з: <https://drive.google.com/file/d/1ujMT5wK5bQPPfPhiI79HCzZKuq3YwPW/view?usp=sharing>
5. Освітня професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова та література). 2018. Взято з: <http://www.megu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/OPP-2016-2018-uml.pdf>

Галина ОСТРОВСЬКА

Г. СКОВОРОДА ПРО ОСОБИСТІТЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Буття – це триєдина сутність індивідуального, спільного і загального, тому підпорядкована закону загальної аналогії. Свідомість людини вимірюється епохою, життям нації або народу, покоління, індивіда. Біографія особистості певною мірою залежить від самоусвідомлення себе, самопізнання, пізнання, власної життєтворчості. Життя видатної особистості має цінність для суспільства як приклад прозорливості, сили людського розуму і думки, відданого служіння народові, боротьби за національну незалежність та буття в індивідуальному його прояві – як історія можливостей, спроб, перемог і досягнень (розчарувань), досвід вибудовування власного шляху розвитку, творчості, системи цінностей. У вивченні літератури важливе місце займають особистість письменника, його система поглядів на світ та суспільство. Образ видатної постаті складають портрет, мова, характер, діяльність (політична, громадська, суспільно корисна, мистецька) як внесок у епохальне, етнічне, національне, ставлення до світу, родини, інших людей, праці, життя, батьківщини, історії та ставлення до себе і свого життя. Неповторність кожної особистості, вплив на її формування природних та соціокультурних факторів, виховне значення розповідей про видатних постатей як прикладу для наслідування, відповідального підходу до біографії як предмета дослідження обґрунтовано ще за часів античності.

Вивчаючи твори світової літератури, важливо порівнювати національні цінності та погляд на світ інокультурних письменників та українців. Українці вважають себе щирими, гостинними, відкритими, єдиними з природою і цілим світом, добрими господарями, які люблять свою землю, бережуть свої традиції. Витоки великої української гостинності та любові знаходимо не тільки в українському фольклорі, а й розкриваємо у життєписі та творах Григорія Сковороди. “Коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю”, “Не за обличчя судить, а за серце”, “Кожен є тим, де серцем сам” – ці мудрі життєві істини обдумував митець-філософ, милуючись краєвидами рідної природи; досліджував струни людської душі, граючи на різних інструментах. На думку Сковороди, саме серце людини є основою її не тільки фізичного, а й духовного життя, саме в ньому намагався віднайти відповіді на питання сенсу її буття. Тому творча думка мислителя отримала назву “філософія серця”. Праці Г. Сковороди (“Вхідні двері до християнської доброчинності”, “Розмова дружня про душевний світ”, “Наркіс. Розмова про те: взнай себе” тощо) спрямовують до самопізнання, самовиховання та саморозвитку, моральності та цілеспрямованості життя. Теза Сковороди “Потрібне тобі істинне око, щоб бачити ще й невидиме” (тобто бачити сповненим мудрості серцем) співзвучна словам французького письменника Антуана де Сент-Екзюпері “Головного очима не побачити”. Саме тому

